

EL LLENGUATGE ADMINISTRATIU I JURÍDIC: UNA RENOVACIÓ PERSISTENT

Carles Duarte i Montserrat*

Els vint-i-cinc anys transcorreguts des de la creació de la *Revista de Llengua i Dret* justifiquen certament de mirar enrere i de fer un balanç de l'evolució del llenguatge administratiu i jurídic durant aquest període.

El naixement de la *Revista de Llengua i Dret* es va produir en un període amb una forta embranzida institucional. N'hi ha prou d'assenyalar que aquell mateix any 1983 el Parlament de Catalunya va aprovar la primera Llei de normatització lingüística i TV3 va començar les seves emissions.

La reinstauració de la Generalitat el 29 de setembre de 1977, el retorn a Catalunya del president Josep Tarradellas el dia 23 d'octubre i l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de 1979, que restablia a la llengua catalana la seva condició de llengua oficial, van comportar una reintroducció del català en els usos administratius i jurídics, dels quals havia quedat bandejat durant la dictadura franquista.

No es podia fer aquest procés des d'una simple traducció literal d'un llenguatge administratiu i jurídic castellà amb una tradició significativament diferent i que s'havia convertit en una expressió massa representativa de la dictadura franquista. Recordem-hi el recurs freqüent a formes humiliants que emfasitzaven la condició de súbdits que els ciutadans rebien del règim: *Suplica, Tenga a bien conceder o Gracia que espera obtener del recto proceder de V.I., cuya vida guarde Dios muchos años*.

Tampoc no n'hi havia prou d'adoptar acríticament ni les formes utilitzades al Principat d'Andorra, l'únic territori on el català havia mantingut els seus usos jurídics després de la Guerra Civil espanyola, ni els models de l'època de la Generalitat republicana, perquè després de quaranta anys havien quedat en general superats. En el cas del llenguatge jurídic i administratiu andorrà, l'especificitat de les institucions d'Andorra i el seguiment que s'hi feia a la fi dels anys setanta de pràctiques mantingudes sense el qüestionament necessari que

* Carles Duarte i Montserrat, lingüista, director de la Fundació Lluís Carulla i membre del Consell de Direcció de la *Revista de Llengua i Dret*.

requereix la metodologia més recent de fixació dels llenguatges d'especialitat desaconsellaven de fer-ne un referent immediat.

És cert que durant els anys trenta es van produir una encertada recuperació d'*atès* (on el castellà feia i fa servir *por cuanto* o *resultando*) i força avenços significatius en el camp de la no-discriminació per raó de sexe, com l'espai en blanc que certificats acadèmics de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya deixaven per adaptar-ne la redacció a la condició de dona o d'home de la persona a la qual es referien els estudis acreditats. Però també ho és que en aquell període resultava habitual de trobar en documents oficials en català criteris vacil·lants i mots com ara *auto* i *aute* —usat encara a Andorra— com a equivalents del castellà *auto* a sentències del Tribunal de Cassació o a formularis i vocabularis (encara que el *Vocabulari jurídic català* —1934— de Rafael Folch i Lluís Serrallonga opta per un sorprenent *aut*). No seria just, però, deixar de destacar l'interès de les aportacions fetes a l'establiment del llenguatge jurídic i administratiu per autors com els del vocabulari que acabo d'esmentar, Cèsar August Jordana, Francesc de Paula Maspons i Anglasesell, Joan Santamaria o Josep Comes.

En l'establiment del llenguatge administratiu i jurídic català actual va complir una funció inicialment fonamental el Seminari de Documentació Jurídica en Català de la Comissió de Cultura del Col·legi d'Advocats de Barcelona. El Seminari, constituït en ple franquisme l'any 1967, va realitzar una obra exigent i molt valuosa, que es va concretar en publicacions tan rellevants com *Cinquanta documents jurídics en català* (1976), *Vocabulari jurídic castellà-català, català-castellà* (1980) o el *Síllabus processal civil i formularis* (1984). L'excel·lent treball dut a terme pel Seminari, que va tenir com a personalitats més decisives Josep Lluís Sagarra, des del punt de vista jurídic, i Osvald Cardona, des d'un punt de vista lingüístic, és a l'origen d'una bona part de la feina desenvolupada en aquest camp posteriorment, i especialment del *Diccionari jurídic català*, elaborat pel Col·legi d'Advocats de Barcelona i publicat per primer cop l'any 1986 per Enciclopèdia Catalana.

L'any 1979 el professor Antoni M. Badia i Margarit, aleshores rector de la Universitat de Barcelona, i jo mateix vam publicar, pocs mesos abans de l'aprovació de l'Estatut d'autonomia de Catalunya que oficialitzava de nou la llengua catalana, el *Formulari administratiu aplicat especialment a la universitat*, una obra seguida immediatament per altres llibres meus com el *Curs de llenguatge administratiu català* (1979) o *El català, llengua de l'administració* (1980).

D'altra banda, la creació l'any 1980 de la Direcció General de Política Lingüística va significar la posada en marxa l'any 1981 d'una Coordinadora de Llenguatge Administratiu, que va acabar formalitzant-se per mitjà del Decret 41/1986 com a Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu i que va comptar amb el butlletí de difusió *Llengua i Administració* (1982-1994). L'esmentada comissió va ser utilíssima per anar definint una normativa única en aquest camp, que es va voler plantejar des del primer moment amb una perspectiva que inclogués tot l'àmbit lingüístic.

En aquest aspecte va ser molt important també la tasca realitzada des de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya, que va organitzar col·loquis i jornades que després van ser a l'origen dels volums *Llengua i Administració. Actes del Col·loqui sobre Llengua i Administració* (1984), *L'establiment del llenguatge administratiu* (1984), *Tradició i modernitat en l'establiment del llenguatge administratiu* (1986) i *El llenguatge administratiu: mètode i organització* (1988), i que va impulsar i editar diversos manuals i formularis des de l'inici dels anys vuitanta en àmbits com l'Administració local, la redacció administrativa general o l'elaboració de lleis: el *Formulari de documentació municipal* (1980 i una segona edició del 1982) de Jaume Sànchez i Isac, el *Formulari de procediment administratiu* (1982, amb una quarta edició del 1987) que vam elaborar Josep-Enric Rebés, Valentí Sallas i jo mateix, el *Manual de formularis per a ajuntaments* en dos volums (1985) de Luis Chacón, el *Manual de llenguatge administratiu* (1991, amb una sisena edició del 2002) que vam escriure Àlex Alsina, Segimon Sibina i jo mateix, o *La redacció de les lleis* (1995), una obra col·lectiva de GRETEL (Grup d'Estudis de Tècnica Legislativa).

Precisament és en aquest context que va néixer l'any 1983 la *Revista de Llengua i Dret*. I em sembla que escau de destacar que al consell de redacció del seu primer número figuressin els dos lingüistes catalans més eminents d'aquell moment, Joan Coromines i Antoni M. Badia i Margarit, i Aina Moll, que, a més d'una reconeguda lingüista, era aleshores la directora general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya.

La Comissió Assessora de Llenguatge Administratiu va ser suprimida pel Decret 99/2001, però, en canvi, s'han creat òrgans més específics, com la Comissió Interuniversitària de Llenguatge Administratiu i Jurídic, una plataforma d'intercomunicació entre els especialistes de llenguatge jurídic i administratiu dels serveis lingüístics universitaris sorgida arran de la I Jornada sobre Llenguatge Jurídic i Administratiu Universitari, que va tenir lloc a la Universitat de Barcelona el 24 de novembre de 2000.

D'altra banda, cal destacar, pel que fa als procediments específics d'acreditació, l'existència de certificats de coneixements de llenguatge administratiu i de llenguatge jurídic integrats dins el sistema de certificats de coneixement de català de la Generalitat de Catalunya, regulat pel Decret 152/2001, de 29 de maig, d'avaluació i certificació de coneixements de llengua catalana. Fins a l'any 2001 aquests certificats havien estat expedits per la Junta Permanent de Català, instituïda l'any 1981 per la Generalitat reprenent el Tribunal Permanent de Català creat l'any 1934 i presidit per Pompeu Fabra, i donant continuïtat també a l'obra realitzada per la Junta Assessoradora per als Estudis de Català constituïda l'any 1961 entre Òmnium Cultural i l'Institut d'Estudis Catalans.

Un esment a part mereixen les habilitacions professionals per a la traducció i la interpretació jurades, que des del 1983 es va reclamar des de les institucions catalanes i des de les associacions professionals que es poguessin gestionar des de la Generalitat. Això no obstant, el Ministeri d'Afers Exteriors va incorporar el català a la convocatòria de les seves proves de traducció i interpretació jurada entre el 1984 i el 1992. Després d'una sentència del Tribunal Constitucional de 1989 sobre guies intèrprets de turisme i de diversos contactes amb el Govern espanyol i amb les facultats universitàries de Traducció i d'Interpretació, la Generalitat va decidir d'assumir la competència en matèria de traducció i interpretació jurades al català i ho va fer per mitjà del Decret 87/1994, de 19 d'abril. A hores d'ara la traducció i la interpretació jurades d'altres llengües al català, però també del català a altres llengües, es regula per mitjà del Decret 119/2000, aprovat pel Govern de la Generalitat de Catalunya el dia 30 de març d'aquell any.

És, a més, important de constatar que l'ensenyament del llenguatge administratiu i jurídic, que després del restabliment de l'autogovern es va iniciar en cursos adreçats fonamentalment al personal al servei de les administracions públiques, com els organitzats des de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i els serveis lingüístics de diverses institucions, a hores d'ara s'ha anat integrant i consolidant en els plans d'estudis dels centres universitaris perquè s'ha adquirit la consciència que els juristes han de dominar els coneixements de dret, però també necessiten ser experts en el llenguatge de la seva especialitat si volen ser brillants i eficaços en l'exercici de la seva activitat professional.

A l'hora de fer balanç de l'evolució del llenguatge administratiu i jurídic en català, cal dir d'entrada que els criteris aplicats en la fixació del llenguatge ara fa vint-i-cinc anys s'han mantingut essencialment vigents. Em refereixo, d'u-

na banda, a la combinació de fonts històriques provinents sobretot de l'edat mitjana i del període de la Generalitat republicana (adopció del tractament de *vós* com a general per als destinataris individuals de les comunicacions, de tractaments protocol·laris tradicionals com *Honorable*, de construccions com *a dia cert* i de termes recuperats de textos jurídics catalans antics, com *interlocutòria* per designar la resolució judicial que en castellà es designa com a *auto*) amb l'estudi i el seguiment de prop de les tendències dels llenguatges administratius i jurídics més capdavanters al món (incorporació de la primera —en lloc de la tercera— persona del singular en la redacció de sol·licituds, certificats,..., introducció de criteris de modernització de l'estil i del disseny dels documents...). D'altra banda, es va seguir una orientació basada en principis com la funcionalitat, la claredat, la modernització, la democratització o la no-discriminació per raó de sexe, que avui continuem considerant encertats. Crec que en aquest punt escau d'afirmar que la contribució de la *Revista de Llengua i Dret* a l'aprofundiment en problemes concrets (n'hi hauria prou de recordar articles amb propostes rellevants d'Oriol Oleart sobre els termes que designen les resolucions judicials, de Raimon Alamany sobre *a dia adiat*, *a dia sabut* i *a dia cert* com a equivalents de l'expressió castellana *a fecha fija* o de Joan Ramon Solé sobre *prorrrateig de cens* com a equivalent de *prorrrateo de foros*, una solució, per exemple, recollida pel *Vocabulari jurídic* publicat l'any 2006 per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua), o en un coneixement més ampli i complet d'altres llenguatges administratius (com l'excel·lent aportació de Daniele Fortis sobre la modernització del llenguatge administratiu i jurídic italià) o d'aspectes de la nostra pròpia tradició ha estat veritablement molt notable.

Certament ens equivocariem si consideréssim que no s'ha produït cap canvi significatiu en aquest període. D'entrada, n'hi ha prou de recordar com, en un primer moment, se substituïen les fórmules com *Gracia que espera obtener del recto proceder de V.I., cuya vida guarde Dios muchos años* per un provisional *Mercè que espera obtener de la vuestra amabilidad* abans que no acabessin de desaparèixer definitivament. Un altre exemple, el trobem amb el tractament de respecte *En/Na/N'*, que inicialment va ser propugnat com una de les alternatives possibles al castellà *Don/Doña*, però que al capdavant ha estat progressivament abandonat en benefici de la simple supressió o d'un neutre *Senyor/Senyora*. Un tercer cas és el del tractament de l'emissor d'una sol·licitud o d'un certificat, on a l'inici la tercera persona (*Exposa, Certifica,...*) va mantenir una certa presència, però que a hores d'ara ha quedat del tot substituïda per la primera persona (*Exposo, Certifico,...*). I podria afegir altres exemples que demostrin que s'ha produït una evolució prou significativa que ha afectat tant qüestions me-

rament formals (com el substantiu *vist-i-plau*, que ara s'escriu *vistiplau*) com d'altres de més substancials (com l'admissió de *directiva*, en detriment de *directriu*, per designar un tipus de norma de la Unió Europea, seguint d'una manera discutible el castellà *directiva*, que parteix de la forma *directive* 'directriu' francesa, llengua on *directrice* és 'directora').

Les convencions que avui s'utilitzen en el camp del llenguatge administratiu i jurídic van ser en bona part fixades en el seu moment per la Comissió Assessoradora de Llenguatge Administratiu i difoses i actualitzades per les principals obres de referència, com el *Manual de llenguatge administratiu* que en el seu moment vam escriure Àlex Alsina, Segimon Sibina i jo mateix, o el més recent *Curs de llenguatge jurídic*, elaborat pel Servei Lingüístic de l'Àmbit Judicial del Departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya, i els successius volums de l'excel·lent col·lecció Criteris Lingüístics de la Secretaria de Política Lingüística de la Generalitat.

Un dels aspectes clau dels llenguatges d'especialitat és la terminologia. En aquest àmbit també s'ha seguit un procés que ha permès d'anar resolent els problemes més significatius d'una manera prou satisfactòria i sense improvisacions. Els primers passos per ordenar i orientar amb el millor criteri aquesta labor es van dur a terme en el si de l'antiga Coordinadora de Llenguatge Administratiu (podem recordar-ne la limitació en català del tradicional en castellà *ruegos y preguntas* als casos vinculats literalment a una norma que assigni a *prec* i a *pregunta* un significat administrativament diferenciat, i alhora la seva substitució, amb caràcter general, per *torn obert de paraules*, una expressió que evita la desaconsellable associació entre *pregar* i l'acció de les institucions públiques), però posteriorment la creació l'any 1985 del TERMCAT com a centre de referència per a la llengua catalana en el treball terminològic i la implantació d'una metodologia de treball basada en paràmetres normalitzats internacionalment van fer que el TERMCAT, que a hores d'ara es regeix pel Decret 108/2005, de 25 d'abril, assumís la responsabilitat d'adoptar les decisions terminològiques també en el camp del llenguatge administratiu i jurídic.

Tot i el gran nombre de solucions adoptades (a tall d'exemple: *citació a termini* "acció i efecte de citar, un jutge o un tribunal, una persona perquè comparegui davant seu dins d'un termini" com a equivalent d'*emplazamiento*, o, en l'àmbit laboral, *clàusula de desvinculació* "inaplicació salarial del conveni col·lectiu" com a equivalent de *cláusula de descuelgue*), no es tracta en cap cas d'un procés conclòs, com palesen les modificacions que en aquest sector s'han incorpo-

rat a la segona edició (2007) del *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, com ara l'adopció de *dispositiva*, com a substantiu femení, amb el significat de “pronunciament dispositiu o imperatiu d'una sentència dictada per un jutge o tribunal”. I encara constatem mancances com *preclusió* (terme normalitzat pel TERMCAT l'any 1999, amb la definició “caràcter d'un procés judicial segons el qual el judici es divideix en etapes, cadascuna de les quals clausura l'anterior sense que existeixi la possibilitat de replantejar les decisions preses”, però no inclòs a la darrera edició del *Diccionari de la llengua catalana*, tot i que el va incorporar el *Vocabulari jurídic* de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2006) i l'adjectiu *preclusiu* (que en deriva i que no ha estat ni normalitzat pel TERMCAT ni introduït al *Diccionari de la llengua catalana*). Els termes normalitzats pel Consell Supervisor del TERMCAT, a més d'aparèixer en diccionaris especialitzats, es publiquen per mitjà de resolucions del Secretari de Política Lingüística al *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, i són d'ús preceptiu per a l'Administració de la Generalitat per designar els conceptes a què es refereixen.

Cal assenyalar, a més, que la confluència del nostre dret amb el que es projecta des de les institucions europees i la necessària evolució de la nostra societat comporten que quedi sempre obert el llenguatge administratiu i jurídic davant de la possibilitat que calgui establir termes nous per a conceptes de nova incorporació al nostre sistema jurídic. I hi ha també aspectes no terminològics en què podem preveure la revisió dels criteris actuals. Em refereixo, per exemple, a la simplificació del procediment de datació dels documents o fins i tot a la possibilitat de suprimir la data que figura escrita dins d'un text emès des d'un organisme públic si presenta una duplicació, de vegades no coincident, amb la del segell del registre de sortida.

Un altre cas molt evident en què les pràctiques institucionals s'allunyen de les formes de relació del conjunt del país és el dels tractaments honorífics dels càrrecs públics, que avui percebem com una reminiscència obsoleta del passat. Tot i que és cert que s'ha produït una tendència a la reducció de l'ús dels tractaments honorífics als contextos solemnes i protocol·laris, amb la seva desaparició progressiva de la documentació vinculada als tràmits oficials i al funcionament ordinari de les institucions, la normativa oficial continua mantenint una complexíssima i antiquada varietat de tractaments, que van des del *magnífic i excel·lentíssim* dels rectors d'universitat als *il·lustríssims* dels fiscals passant pels *honorables* dels consellers de la Generalitat. Caldria, doncs, limitar d'entrada dràsticament aquesta mena de titulacions associades a càrrecs públics als

de més alt rang institucional mentre no se n'aconsegueixi una eliminació completa, com la modernització de la nostra societat reclama.

Quan l'any 1983 es publicava el primer número de la *Revista de Llengua i Dret* necessitàvem disposar d'una publicació que contribuís a donar un fonament acadèmic sòlid a l'establiment del llenguatge administratiu i jurídic per a una llengua catalana que reprenia una normalitat estroncada pel franquisme, com ho havia estat en èpoques anteriors pels decrets de Nova Planta o per la dictadura de Primo de Rivera. Avui podem dir que no tan sols hem reeixit en aquell propòsit, sinó que disposem d'una revista reconeguda internacionalment que ens prestigia i que ens situa en un lloc privilegiat en el camp dels estudis sobre el llenguatge administratiu i jurídic arreu del món. Celebrem-ho.